

CAMINS DE NATURA, PAISATGE I APRENTATATGE

Propostes pedagògiques d'educació secundària II.

Cicles educatius

3er i 4art d'ESO

Temàtiques ambientals

Objectius de desenvolupament sostenible (ODS)

1

PROPOSTA PEDAGÒGICA 3ER I 4art ED. SECUNDARIA PAISATGE HUMÀ

1. COMPETÈNCIES BÀSIQUES EL CURRÍCULUM ESCOLAR

Matèries relacionades: Ciències socials

3er

- Els territoris, els recursos naturals i la seva distribució al món. Les activitats humanes i les grans àrees productives mundials. La distribució dels recursos en el món. El desenvolupament sostenible.
- Els sectors econòmics de producció i els paisatges que originen. Localització i deslocalització industrial. Problemes mediambientals i reptes que generen.
- Ecosistemes. Paper dels elements que el configuren. Conseqüències de la seva modificació en termes de transferència de matèria i energia. Similituds i diferències entre ecosistemes diversos: agrícoles, aquàtics, forestals, etc.
- Impactes de l'activitat humana sobre l'atmosfera, la hidrosfera i el sòl. Diferenciació entre contaminació i contaminant; impacte d'alguns contaminants.
- Riscos derivats dels processos geològics externs. Erosió, moviments de vessant. Inundacions. L'activitat humana com a afavoridor d'alguns d'aquests processos. Impacte, predicció i mesures de prevenció.

4art

- Projecte d'investigació. Possibles estratègies per afrontar la recerca de respostes a una pregunta en l'àmbit científic escolar: formulació de preguntes investigables, hipòtesis, disseny experimental, obtenció de dades, resultats i conclusions.
- Biodiversitat i distribució dels éssers vius a la Terra.
- Components de l'ecosistema. Relacions tròfiques. Factors limitants i adaptacions. Hàbitat i nínxol ecològic.
- Autoregulació de l'ecosistema, la població i la comunitat. Dinàmica de l'ecosistema. Cicle de la matèria i flux d'energia. Piràmides ecològiques. Cicles biogeoquímics i successions.
- Impacte de l'activitat humana en el medi ambient

L'estudi del paisatge ens permetrà treballar:

- Cartografia i evolució dels ecosistemes per l'activitat humana.
- El paisatge i els altres sentits.
- Impacte de l'activitat humana al medi.
- Treball comunitari amb persones grans: la memòria del paisatge.

2. DESCOBREIX

En ecologia es defineix **paisatge** com un **conjunt heterogeni d'ecosistemes**, i la unitat bàsica d'estudi és la **tessel·la**.

El paisatge es defineix per les seves formes, naturals o antròpiques. Tot paisatge està compost per elements que s'articulen entre si. Aquests elements són bàsicament de tres tipus: abiòtics, biòtics i antròpics, que apareixen per l'acció humana. Determinar aquests elements és el que constitueix el primer nivell de l'anàlisi geogràfica.

En principi tota activitat humana té un reflex a l'espai, i per tant modifica el paisatge. Es pot conèixer el caràcter d'una societat per les seves manifestacions a l'espai, i pel seu impacte en el paisatge. Així, a manera d'exemple, si una societat necessita pa apareixeran en el paisatge: camps de blat, molins, forns i fleques per a la seva distribució al públic. Fins les activitats aparentment més etèries tenen el seu impacte en l'espai i modifiquen el paisatge.

Fixa't en la [plana de l'Empordà amb la informació d'aquesta pàgina](#). Quins ecosistemes diries que hi trobem? Defineix-los. Tenen algunes característiques en comú? Quins són els eco-sistemes més elements antròpics? I els més naturals?

3. EXPERIMENTA

La observació del paisatge té a veure sobretot amb el sentit de la vista. La relació entre la visió del paisatge depèn del perfil, els coneixements i les experiències prèvies de la persona que mira el paisatge. Té doncs quelcom de subjectiu. Tanmateix, viure el paisatge pot també relacionar-se amb experimentar les sensacions de la resta de sentits. Proposem doncs d'organitzar un experiment que anomenarem "la taula dels sentits".

Material per a la taula:

- **Fotos de diferents paisatges (platja, paisatge agrari, garriga, bosc, ciutat). Cada alumne un exemplar de cada paisatge.**
- **Taula tacte: posar diferents tipus de roques: sorra, còdols, roques cap de creus, pedres de pedra seca, curculles, asfalt o formigó.**
- **Taula olors: branca de pi, branca de romaní, algues seques, espigues blat, terra molla o compost...**
- **Taula sons: llista de reproducció amb onades, ocells, cotxes, tractor, serra elèctrica, reproductor i auriculars.**
- **Taula gust: raïms, fruita, peix, oli, pa, patates fregides, castanyes, bolets...**
- **Mocadors per tapar els ulls, si es vol...**

El repte tracta de relacionar les fotos de paisatges amb elements que tinguin a veure amb els sentits. Cada alumne tindrà una foto de cada paisatge, ha de passar per cada taula i deixar al costat d'un dels elements de la taula la foto del paisatge que hi relaciona.

Alhora, en una graella anotarà què és cada element, quines són les característiques i si es tracta d'un element natural, antròpic... i amb quina activitat humana té relació.

ELEMENT	CARACTERÍSTIQUES	TIPUS	ACTIVITAT HUMANA RELACIONADA
---------	------------------	-------	------------------------------

4. VISITA

a. Al Centre d'interpretació del paisatge del Far d'Empordà

El Centre disposa de visites amb activitats per a educació secundària que complementen aquest treball.

b. Visita la mirador: Masarac i visita celler

Amb aquestes activitat us proposem una visita al [Mirador del Serrat de Sant Martí a Masarac](#) i el [Mirador del suro gros de Vilamaniscle](#) combinada amb la visita a un celler o cooperativa de la comarca.

5. IMAGINA EL TEU PAISATGE

En aquest apartat proposem dos reptes artístics diferents que relacionen la imatge d'un entorn i les persones com a vectors que canvien el paisatge:

Repte 1: Instants de paisatge canviant

Us proposem treure els mòbils i fer un treball de fotografia sobre les diferents activitats humanes i el paisatge que els envolta, com afecta l'entorn natural l'activitat humana. El repte és fer una o varies fotografies d'un paisatge però ha d'incloure persones treballant i ha d'explicar com aquella feina transforma el paisatge.

Posem uns exemples: Un camp de conreu amb un tractor treballant, uns treballadors de línies elèctriques treballant en elles, un pastor pasturant ovelles, un biòleg treballant en la natura, treballadors fent construccions o carreteres, etc

Agafeu les fotografies fetes pels alumnes de la classe i classifiqueu-les per sectors econòmics i després per tipus de paisatge. A quina conclusió arribeu? Cal posar límits a la transformació del paisatge?

Repte 2: El paisatge rural i la Masia catalana.

Una masia és l'edifici central d'un mas, dins una explotació agrícola solitària o allunyada del nucli d'un poble. L'origen històric i econòmic de masies i masos es remunta al mansus del període carolingi a la Catalunya Vella, consolidant una estructura econòmica familiar sòlida que és transmesa per herència tenint com a base les terres com a suport principal de

la subsistència. Això va produir la inversió i el conreu variat de productes i l'aprofitament combinat dels recursos de l'agricultura i la ramaderia. El poblament dels masos al llarg de la història, en diferents èpoques, ha anat canviant el paisatge dels masos i l'arquitectura de les masies des de l'Edat Mitjana fins a l'època moderna i actual.

La masia és una edificació típica de la població disseminada de pagesos o ramaders distanciada dels nuclis urbans. Com denota la grandària de moltes masies, antany, a les cases de pagès hi vivia molta gent: l'amo, l'hereu, els altres germans cabalers, la família extensa, mossos i pastors. Eren centres de producció, on es feia el vi, es molia la farina o es produïa oli. A més a més, s'hi engreixava el porc i s'hi elaboraven embotits i formatges. En algunes masies es feien botes de vi, es cosien espadnyes o sàrries per carregar els animals.

Conjunturalment i en l'actualitat, la masia es pot considerar des del punt de vista paisatgístic com una casa de camp pròpia de l'entorn agrari estructurat en masos. També un habitatge fora d'una població al voltant del qual s'organitza una explotació agrària familiar. En el sector del turisme rural es defineix com una casa unifamiliar, fora o allunyada d'un nucli de població i dins d'una explotació agrícola, ramadera o forestal, on el titular presta el servei d'allotjament.

El [Catàleg de masies](#) és un document que elabora cada municipi en el qual s'hi identifiquen les edificacions que cal preservar i si escau destinar-les als usos regulats autoritzables.

El catàleg de masies pretén afavorir la conservació i la recuperació del patrimoni rural d'edificacions en sòl no urbanitzable, corregir els impactes negatius i incentivar l'economia i el desenvolupament al món rural. També es vol la dinamització del sòl no urbanitzable amb l'admissió de diferents usos en els elements catalogats. La catalogació incideix en l'ordenació del sòl no urbanitzable i pot contribuir a evitar la pèrdua de població i a conservar el paisatge i el teixit rural en compatibilitat amb l'activitat agrària. Alhora, permet incidir en les intervencions de rehabilitació i reconstrucció de les masies catalogades

La Masia i l'art

La masia ha estat descrita i dibuixada per nombrosos autors:

- **De Josep Pla és el text, Davant d'un mas.** “ a primer terme, un rostoll que un pagès petitet i saltironejant llaura amb un lent coble de bous. Més enllà del rostoll hi ha un camp d'alfals, d'un verd una mica aspre, lleugerament tocat per sobre de la flor de l'herba, que és malva i morada. Al costat mateix d'aquest camp, en el mateix repeu d'un pujolet, hi ha una vinya que el sol de setembre daura i rovella. Sobre aquesta perspectiva, apareix una gran masia a quatre vents, de pedra madura, amb un teulat de frontó triangular. Sota del ràfec hi ha una teoria de minúsculs arquets, que semblen pinyons arrengrats. El triangle del frontó, però, no és regular. El cantó de la dreta és una mica més llarg que el ràfec de l'esquerra. Aquesta irregularitat dóna una gràcia deliciosa al bloc de pedra. Paral·lel a la vertical de la casa, que la llum de la tarda estremeix en un batec calent, vagament rogenc, s'alça un vell xiprer solitari i esvelt. El brocal d'un pou, tocat de calç, posa, al costat de l'era, una forma d'amable intimitat. La llum del sol es bolca sobre la forma pomposa dels pallers, i la palla tendra acabada de batre té un color incandescent d'estany fos. Amb el pas de l'any, aquest color es tornarà de rovell d'ou, que després la pluja esgrogueirà i tornarà la palla cadavèrica. (...) La casa està admirablement col·locada sobre el paisatge. Els homes que la construïren formaven part de l'anonimat més gloriós. S'adonaven, però, del pes, de les formes, de l'esperit de la realitat circumdant. Un bon gust instintiu, nascut de la seva innata humilitat, eliminà de la seva visió de les coses tot exabrupte presumptuós (...) Aquells homes alçaren la casa pensant que no era més que un element minúscul del paisatge. Crearen, per això mateix, una obra útil, elegant, bella. Quatre segles d'intempèries humanes i de meteorologies diverses semblen haver-la madurada: les seves línies s'han endolcit i lligat, encara més, a la terra; la pedra s'ha daurat i esmorteït. La seva contemplació em produeix una fascinació amable, dóna repòs i calma al meu esperit.

- Fa 100 anys que **Joan Miró acabava de pintar a París el quadre La Masia**. El començava un any abans, el 1921, en un cavallet amb vistes privilegiades al Mas Miró, a Mont-roig del Camp, on hi passaria tots els estius, inspirant-se i creant.

En aquest repte un us proposem buscar o fer una fotografia d'una masia de l'Alt Empordà, les podeu buscar als catàlegs de masies que trobareu als webs dels municipis. A partir d'aquesta foto us proposem una de les dues coses: un text descriptiu i emotiu de la masia que heu escollit o un dibuix de la masia i el seu entorn. La tria d'una o altra proposta depèn de les competències bàsiques que es treballin a les matèries del curs.

6. FES EL TEU CAMÍ

La proposta d'aquest apartat del projecte et proposa conèixer l'entorn del teu municipi. Els espais periurbans dels municipis són els territoris a l'entorn dels nuclis municipals. La majoria de vegades també el paisatge d'aquest entorn està afectat per les activitats humanes i per això els ajuntaments han de vetllar per la seva ordenació. D'altra banda, amb el creixement dels nuclis urbans es pot veure com aquest paisatge ha anat canviant amb els temps.

Us proposem doncs una passejada a l'entorn del vostre municipi que representarà un treball de camp especial:

- Planifiqueu la ruta que fareu i busqueu fotos històriques dels indrets per on passareu en un arxiu municipal o comarcal o hemeroteca (<https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/#/cercabasica/cerca>).
- Porteu mòbil per a fer fotos i un quadern amb un plànols del municipi amb la ruta marcada per a fer el treball de camp.
- A mida que camineu aneu anotant elements i incidències que afecten el paisatge i feu fotos. Podeu anotar:
 - Abocaments de terres o residus
 - Construcció o element en desús.
 - Construcció o element inacabat.
 - Element o construcció discordant
 - Àrea d'aparcament espontània.
 - Altres
- També feu les fotos actuals dels indrets on també heu trobat fotos històriques.
- Un cop fet el recorregut elaboreu dos treballs:
 - Una ruta en forma de fulletó o en una aplicació on line on afegiu les fotos actuals i històriques del municipi. La podeu completar amb comentaris de persones que hagin vist el canvi.
 - Un informe per l'ajuntament amb les incidències detectades en la ruta, fotos i ubicació per facilitar-los la feina de gestió.

7. EXPLICA-HO

Durant els diferents apartats del projecte heu determinat els ecosistemes del paisatge de la plana, heu fotografiat masies i espais paisatgístics i la seva relació amb les persones. També heu vist els canvis amb el pas del temps d'alguns paisatges.

Us proposem tancar el treball amb un micro-documental de memòria del paisatge. Per això aquest micro-documental pot ser de dos formats diferents:

- Un espai vídeo explicant els paisatges de l'entorn del vostre municipi, els ecosistemes que el formen i la presència d'elements aportats per l'home com les masies, carreteres, ponts, els llocs singulars i miradors,... i les incidències que malmeten el paisatge.

- Un micro-documental amb entrevistes a persones grans que relatin un o varis paisatges a l'entorn del municipi, què hi feien , la seva història i com l'han vist canviar. En aquest cas el micro-documental pot ser objecte d'un projecte més ampli de servei comunitari passant temps amb persones grans i coneixent la seva relació amb l'entorn i la natura quan eren joves i comparant-la amb la vostra. Us en posem un exemple fet per joves del Baix Llobregat:

<https://serveiseducatiu.xtec.cat/baixllobregat5/comunitat/els-7-micro-documentals-de-memoria-de-paisatge-creats-per-joves-i-gent-gran-del-baix-llobregat/>

